

OB SMRTI VIDEMSKEGA NADŠKOFA

TEMNO POGlavJE V ZGODOVINI KATOLICIZMA

Borba beneških Slovencev za enakopravnost v Cerkvi - Opozorilo Nogarovemu nasledniku

Pretekli petek ob poldrugi uri popoldne je po daljšem bolehanju umrl 83-letni videmski nadškof Giuseppe Nogara. Pokojni cerkveni knez je nastopil svojo službo v Furlaniji pred 28 leti in bil torej več kot četrt stoletja odgovoren za versko življenje beneških Slovencev.

Ker niso naši bratje v Beneški Sloveniji, odkar so leta 1866 prišli pod Italijo, nikoli imeli ljudske šole v materinem jeziku in jim ni država nikdar priznala pravice do lastnega, svobodnega kulturnega razvoja, je njihova stiskana narodnost — kot se to dogaja pri vseh tlačjenih ljudstvih — iskala svoje poslednje zatočišče v cerkvah. In ugotoviti je treba, da je katoliška Cerkve bila dolga desetletja zares edina oblast, ki je jemala v zaščito jezik beneških Slovencev ter ga branila na svojem področju pred vsemi napadi laškega nacionalizma. Še papež Benedikt XV., predhodnik Pija XI., je njihovim zastopnikom zagotovil, da ne bo vrhovno vodstvo Cerkve nikoli dovolilo, da bi kdo jemal beneškim Slovincem pravico do pridige in dušnega pastirstva v materinem jeziku. In dokler je bil Benedikt XV. živ, je ta obljuba čvrsto držala. Noben nacionalist si ni drznil posegati v cerkveno življenje male dežele.

Razmere so se pa na žalost korenito spremenile, ko je prišel na oblast in se v državi utrdil fašizem. Mussolini je sklenil, da zada beneškim Slovincem poslednji, smrtni udarec s tem, da odpravi slovenščino tudi v cerkvah.

PREFEKT POSTANE — ŠKOF

Avgusta 1933 je videmska prefektura izdala na vse župne urade v deželi okrožnico, v kateri poziva duhovnike, naj takoj ukinejo slovenske pridige, čitanje slovenskega evangelija, slovenski verouk, slovensko cerkveno petje in slovenske javne molitve. Namesto slovenščine naj uporabljajo odslej državni jezik. Za nekaj časa smejo duhovniki le svojo laško pridigo na kratko posneti v jeziku vernikov. Policija je dobila nalog, naj pazi, da se okrožnica strogo izvaja.

Odlok prefektore je vzbudil silen prah ne samo v naših krajih, temveč veliko pozornost tudi v evropski javnosti.

Katoliško inozemstvo je napeto pričakovalo, kaj bodo cerkvena oblastva ukrenila. S svojim ukazom si je namreč prefekt prisvojil pravice, ki po cerkvenem pravu pritičejo edino škofu in nikomur drugemu. Prefektovo ravnanje je bilo po cerkvenih predpisih podvrženo najtežjim kaznim. Kdor izda ukazone, ukaze ali odloke, uperjene proti svobodi in pravicam Cerkve, — pravi člen 2334 Cerkevne zakonika — se kaz-

nuje z izobčenjem iz cerkvenega občestva. Po cerkvenih predpisih je bil prefektov odlok *neveljaven* in duhovniki bi ga ne smeli vzeti na znanje. Bil je tudi v navzkrižju s konkordatom, ki je v 1. členu jamčil katoliški Cerkvi »svobodno izvajanje duhovne oblasti« na cerkvenem področju.

Ukaz je bil obenem uperjen proti naravnemu in božjemu pravu. Tedaj vladajoči papež Pij XI. je aprila 1928 v razgovoru s škofom Berningom iz Osnabrücka označil »*verouk in dušno pastirstvo v materinščini za naravno in nadnaravno pravico katolikov*«.

Prefektov odlok je bil preveč krivičen, nasilen in izzivalen, da bi ne vzbudil odpora tudi med tako krotkim in miroljubnim ljudstvom, kot so bili beneški Slovenci.

PROTI TISOČLETNIM IZROČILOM

Kjer so dušni pastirji namesto v domačem jeziku začeli naenkrat pridigati po laški, so verniki, o katerih je Mussolini menil, da so že potujčeni, trumoma zapuščali cerkve. Duhovniki so zato v večini krajev opustili raje sploh pridige in ukinili skupne molitve in cerkveno petje.

Prefektova okrožnica, uperjena proti več ko tisočletnim verskim izročilom in navadam ljudstva, je težko oškodovala in ogrozila dušnopastirsko življenje vse dežele.

Usodna odločitev

Monsignor Nogara se je bil medtem vrnil iz Jeruzalema ter stopil v stik z Vatikanom, nakar je 31. oktobra 1933 padla odločitev. Tedanji nadškof in sedanji kardinal Giuseppe Pizzardo, l. 1933 visok uradnik v Državnem tajništvu, je poslal v Videm pismo, v katerem pravi, da beneškim Slovincem na žalost ni mogoče pomagati.

Pridige v Beneški Sloveniji »se morajo opravljati v italijanskem jeziku«. Kratki posnetki laških pridig v jeziku vernikov, ki jih je bila, kakor smo rekli, dovolila prefektura, naj se odpravijo. Le glede verskega pouka otrok naj bodo dušni pastirji nekoliko prizanesljivi.

Ko so slovenski duhovniki prebrali pismo, ki jim ga je pokazal nadškof Nogara, je legla nanje mora. Njegova vsebina je postala znana tudi ljudstvu in s časom prodrla v inozemstvo, kjer je naredila na narodne manjšine in katoliško javnost zelo mučen vtis.

V Beneški Sloveniji sami je bilo ljudstvo obupano in obšla ga je nepopisna zagrenjenost. V množicah se je začel porajati narodni odpor. Tu je treba iskati enega po-

Duhovniki so se v svoji stiski obrnili na nadškofa Nogar in ga prosili za zaščito. Cerkevni knez je bil sam v veliki zadregi ter se skušal izogniti odkritemu in javnemu sporu z vsemogočnim in nasilnim fašizmom. Slovenskim duhovnikom je izjavil, da se trenutno na žalost »nima časa« baviti z zadevo, ker se ravnokar odpravlja na romanje v sveto deželo. Stvari se misli posvetiti po povratku iz Jeruzalema.

V svoji borbi osamljeni duhovniki so se zato pod vodstvom Ivana Trinka obrnili naravnost na Vatikan. Ustno in pismeno so obrazložili, da se dušno pastirstvo v Beneški Sloveniji opravlja že II stoletij v jeziku vernikov in da je to v popolnem skladu z naravnim pravom in predpisi Cerkve. Benedikt XV. je obljubil, da bo sv. stolica to pravico beneških Slovencev dosledno branila. Napočil je čas, da vrhovno vodstvo Cerkve to obljubo izpolni.

Duhovnikom so odgovorili, da je položaj izredno težak. Nasilni Mussolini je čvrsto odločen, da v tej stvari niti za las ne popusti, ker sodi, da so beneški Slovenci po več ko 50-letnem bivanju v Italiji vsi večji italijanščine.

To opozorilo je naše duhovnike globoko potrlo ter jih navdalo z zlovesčimi slutnjami, ki so se na žalost prav kmalu izkazale za upravičene.

glavitnih vzrokov, zakaj se je za časa druge svetovne vojne mladina Beneške Slovenije priključila edinicam partizanov. Ko so ljudje spoznali, da niti do svojih najosnovnejših človeških pravic ne morejo priti z zakonitimi in miroljubnimi sredstvi, so segli po orožju ter odgovorili na nasilje s silo. In res, kjerkoli so partizani osvobodili ta ali oni kraj od fašistov, je zloglasni odlok videmskega prefekta stopil takoj iz veljave in v cerkvi je spet zavlada jezik vernikov.

Kdor hoče dognati popolno in nepotvorenjeno resnico, mora tudi s tega vidika presojati politični proces, ki ga ravnokar pripravljajo zoper Slovence iz Briško-beneške čete.

POGUBNA POLITIKA SE NADALJUJE DO KRAJA

V opisanih dogodkih je po sili razmer umrl nadškof Nogara odigral pomembno in vodilno vlogo, zakaj za versko življenje v škofiji je nosil on vso neposredno odgovornost.

Če bi hotel kdo biti skrajno pravičen in prizanesljiv, bi lahko rekel, da sta mu bili

Nadaljevanje na 3. strani

NOVICE Z VSEGA SVETA

NOVI ČLANI

V torek je imel Varnostni svet v New Yorku sejo, na kateri naj bi bili sprejeti novi člani v Organizacijo združenih narodov. Rusi in zapadnjaki so se bili prej dogovorili, da naj stopi v organizacijo naenkrat 18 držav iz obeh taborov in med njimi tudi Zunanja Mongolija.

Čang Kaj Šekov zastopnik je pa v imenu Kitajske vložil veto zoper sprejem Zunanje Mongolije in s tem podrl sporazum med zapadom in vzhodom. Predstavnik Sovjetske zveze Soboljev je namreč v odgovor dvignil veto zoper vpis vseh držav, ki so jih predlagali zapadnjaki, in vse se je končalo tako, da ni bila sprejeta med Združene narode nobena od 18 predlaganih držav.

Tako važne države, kot sta Italija in Japonska, in poleg tega še Španija, Avstrija, Portugalska, Irska in mnoge druge so ostale spet pred vrati.

Med velesilami je takoj nastal prepir, kdo je kriv, da je sporazum šel po vodi, ter obdolževale druga drugo neiskrenosti.

Tedaj se je pa Sovjetska zveza iznenada premislila in zaradi miru popustila. Njen predstavnik je po ukazu iz Moskve zahteval, naj se skliče nova seja Varnostnega sveta, na kateri je žrtvoval Zunanjo Mongolijo, medtem ko so zapadnjaki isto naredili z Japonsko.

Tako so sprejeli v Združene narode vsega 16 novih držav, med njimi Italijo in Avstrijo.

SPET RAZPRAVA O JUŽNEM TIROLU

Pred nekaj dnevi je imel avstrijski parlament prvo sejo, odkar je dežela postala neodvisna. Zastopniki vseh strank so govorili iznova o nemški manjšini na južnem Tirolskem.

Krščanski socialni poslanec Stürgh je poudaril, da »nezadovoljivi položaj južnih Tirolcev na žalost stalno zatemnjuje prijateljske odnose z Italijo«. Socialist Zechtl, predstavnik druge vladne stranke, je sploh posvetil ves svoj govor Tirolu. Sporazum De Gasperi-Gruber — je dejal — bi lahko bil res podlaga za pravično rešitev južnotirolskega vprašanja, toda »Italija ne izpolnjuje cele vrste prevzetih obveznosti«. V pogajanjih z Rimom naj bo dunajska vlada previdna in razumna, toda obenem zelo odločna.

Najostreje je napadal razmere na južnem Tirolskem poslanec Zveze neodvisnih Kraus. Zahteval je, naj se v obrambo južnih Tirolcev »mobilizira« svetovno javno mnenje. »Iskreno prijateljstvo z Italijo« — je pristavil, — »mi sicer pozdravljamo, toda prej je treba rešiti južnotirolsko vprašanje.«

Ker so si glede nemške manjšine v Italiji vse politične skupine, vladne in opozicijske, v bistvu edine, se bosta Rim in Dunaj morala v tej stvari sporazumeti, če nočeta, da se odnosi med obema državama prej ali slej popolnoma in trajno ne skvarijo.

PONOVA STAVKA

Ker se srednješolski profesorji in ravnatelji niso mogli sporazumeti z vlado, so proglasili novo stavko, ki bo trajala 8 dni, to je od 15. do 22. decembra. Vlada trdi, da profesorjem ni mogla ugoditi, ker nima na razpolago denarja.

Listi so pisali, da bi vlada potrebovala

100 do 200 milijard. Profesorji so odgovorili, da to ni res: gre vsega za 60 milijard in od teh si je vlada veliko večino že preskrbela. Razlika med ponudbami vlade in zahtevami profesorjev znaša danes le še 10 milijard in od teh si jih je vlada z davki 3 že zagotovila.

Spor se vrtil torej okoli 7 milijard, kar za državo ni tako grozna vsota. Dejstvo je, da so šolniki najslabše plačani državni uradniki in da imajo nižje prejeme kot kvalificirani delavci. Kar zahtevajo, je 64.000 lir na mesec za stalnega profesorja, in to ni pretirano. Razen tega hočejo, da bi država pravno uredila položaj tudi začasno nastavljenih šolnikov, kar je ravno tako socialno opravičeno.

Stavki v Italiji so se pridružili tudi profesorji naših krajev. Skrajni čas pa je, da se tudi položaj slovenskega šolstva zakonito uredi.

TITO V ABESINJI

V soboto je Tito prispel v abesinsko pristanišče Asab, od koder se je s spremstvom podal v sprevedu avtomobilov na dolgo vožnjo proti prestolnici Adis Abebi. Pot ga je peljala v žgočem afriškem soncu tudi skozi puščave. Tu se je ustavil in šel lovit gazele ter jih nekaj ustrelil.

Črnici so Jugoslovane povsod pristržno sprejemali. V Danakilski pustinji jih je pozdravil tudi tamkajšnji sultan, ki je nasprotnik cesarja Haile Selassija. S tem je hotel poudariti, da je tudi on za prijateljstvo z Jugoslavijo. Iz tega se vidi, da se za tesno sodelovanje med Abesinci in Jugoslavi zavzemajo vsi Abesinci brez razlike.

Ko to pišemo, je Tito že v Adis Abebi, okinčani s slavoloki in jugoslovanskimi in abesinskimi zastavami.

POLOŽAJ MINISTROV

S tem da je Gronchi imenoval poslednjih 5 članov, je sedaj ustavno sodišče ustanovljeno. Delovati začne, brž ko poglavar države zaprišeže vseh 15 sodnikov. Njihov položaj bo zelo visok. Uživali bodo časti, ki pritičejo ministrom, in imeli na železnicah pravico do posebnega oddelka. Predsednik sodišča bo postavljen v isto vrsto z načelnikom vlade in s predsednikom senata ali poslanske zbornice ter imel na železnici pravico do lastnega voza s salonom.

MOST SE NE SME PODRETI

Bulganin in Hruščev sta prav pridno hodila po Indiji in obiskovala cerkve. Po tamkajšnji navadi sta si prej sezula čevlje ter šla v svetišče v nogavicah. To sta delala, da bi se prikupila ljudstvu, obenem sta pa krepko udrihala po nekdanjih gospodarjih dežele — Angležih, kar je vzbudilo hudo nevoljo v Londonu. Vlada še vedno ugiba, ali naj prekliče vabilo Bulganinu in Hruščevu ki bi morala spomladi obiskati Veliko Britanijo.

Churchill je previdnejši. Sestanek v Ženevi je bil po njegovem kljub vsemu koristen: tam se je zgradil med vzhodom in zapadom »most, ki ga sedaj ne kaže podreti«.

TUDI ATTLEE SE JE UMAKNIL

Za Churchillom se je poslovil od javnega življenja drugi angleški vodilni mož, 73-letni Klement Attlee, predsednik Delavske ali

Laburistične stranke. Triintrideset let je bil poslanec, od leta 1945 do 1951 pa prvi minister. Važen je tudi za nas, ker je imel besedo pri sestavljanju mirovne pogodbe z Italijo in Avstrijo. Njegovo delo je, da sta Indija in Ceylon postali neodvisni deželi.

Ves v solzah se je poslovil od ožjih sodelavcev in 270 laburističnih poslancev. Kraljica Elizabeta ga je naredila za grofa in imenovala v zgornji dom, to je v angleški senat.

NOVA STRANKA

Italijanska liberalna stranka, kateri pripadata med drugimi bivši predsednik republike Luigi Einaudi in sedanji zunanji minister Martino, se je razklala na dvoje. Levičarji pod vodstvom Villabrune so ustanovili novo »radikalno stranko«. Odcepili so se zato, ker so ugotovili, da imajo na liberalno vodstvo preveč vpliva industrijski podjetniki, veletrgovci in agrarni mogotci. Nova stranka se hoče nasloniti na srednje sloje, a vse kaže, da bo tudi v njej več generalov kot vojakov.

KONEC OBISKA

Bulganin in Hruščev sta zaključila svoj potovanje po Indiji ter se vračata v Moskvo. Pred slovesom sta objavila z indijskim predsednikom skupno poročilo, kjer je rečeno da je treba kljub neuspelemu ženevskemu sestanku narediti vse, da bi se mednarodna napetost zmanjšala. Potrebno je, da neha tekma v oboroževanju med velesilami in da se vsi spori rešujejo s pogajanjem.

Važnejše kot poročilo pa je, da sta sovjetska zveza in Indija podpisali trgovinski sporazum. Rusija bo v treh letih dobavila Indiji 1 milijon jekla, jo oskrbela z nafto, ji sezidala razne tovarne, ji prodajala rudniške naprave in stroje ter v zameno kupovala v Indiji surovine.

Sovjetska zveza je, kakor vidimo, začela gospodarsko prodirati v Indijo ter se spustila tudi na tem področju v tekmo z zapadom.

PREBEŽNIKI

Zapadnonemška vlada je izdala uradne podatke, iz katerih vidimo, da je v prvih 10 mesecih leta 1955 zbežalo iz komunistične vzhodnonemške republike 206 tisoč oseb. Med njimi je bila ena tretjina mladih ljudi izpod 25 let in 2111 policistov.

PETER VELIKI

V ruskem mestu Voronežu mislijo postaviti carju Petru Velikemu 3 metre visok kip iz bronu. To je prvič, da so v Sovjetski zvezi sklenili dvigniti ruskemu carju spomenik.

PODMORSKI BRZEC

V angleških ladjedelnih začnejo v kratkem graditi nove, tajne podmornice. Pravzaprav gre za velike tovarne ladje na atomski pogon. Pod morsko gladino bodo dirjale z naglieo 250 kilometrov na uro. V enem dnevu bodo lahko priplule čez Atlantik iz Evrope v Ameriko.

TLA SE UGREZAJO

Znana zvezdarna Bendani v Faenzi je že pred leti ugotovila in znanstveniki so sedaj potrdili, da se spodnja Padska nižina pogreza. Nekdaj ni bilo tako. Zemlja se je tam prej že od rimskih časov dvigala. Mesto Adria je na primer stalo nekoč tik ob morju, danes je več kot 10 kilometrov v notranjosti. Od leta 1951 dalje se pa tla pogrezajo, in sicer vsaka štiri leta za 1 meter. To se pravi, da bo morje s časom pokrilo mnogo vasi in zdaj rodovitnih polj.

NI VZROKA ZA PONOS!

Petkov Il Piccolo s ponosom ugotavlja, da je iznova 27 oseb spremenilo svoje slovenske priimke v laško obliko. Tako je neki Kreschzkiak (spakedranka bi se morala pisati Hreščak) postal Cresciani, neki Hrovatin Rovatti itd. List se hvali, da ni na vse te ljudi nihče izvajal pritiska. Take prošnje prihajajo baje stalno na prefekturo in so »prava značilnost za naše mesto«. Kaj sledi iz teh Piccolovih ugotovitev?

Tržaška prefektura je od Mussolinijevih časov izdala že na tisoče in tisoče odlokov, s katerimi je izvečine prisilno poitalijančevala priimke tukajšnjih družin. S tem so se fašisti celo bahali in v Trstu je l. 1929 izšla o tem kar posebna 345 strani debela knjiga »Per l'italianità dei cognomi« (Za italijanstvo priimkov) nekega Alda Pizzagallija. Medtem je minilo že 26 let, toda tržaška prefektura še vedno ni nehala izdajati odlokov: najboljši dokaz, kako ogromno število Tržačanov je slovanskega pokolenja. Nobeno mesto ni po krvi tako neitalijansko kot Trst. Meščani pristnega laškega rodu so v manjšini in še ti so večinoma prišli k nam iz drugih krajev; saj Tržačani nimajo niti župana, ki bi bil rojen v Trstu, zakaj sedaj je došel semkaj iz Istre. Nacionalisti pri Piccolu prav gotovo nimajo vzroka, da bi bili na vse te stvari posebno ponosni.

Še manj bi po našem smeli biti na fašistični zakon o priimkih, ki še danes ni preklican. Ko je zloglasna postava l. 1926 izšla, se je nanjo zgražala vsa demokratična Evropa. Nobenemu omikanemu človeku ni hotelo v glavo, kako more država spreminjati s silo priimke svojim državljanom. Še poseben odpor je vzbujal način, kako so fašisti pri tem postopali: vse priimke, ki so nastali iz krstnih imen, na primer Ivančič od Ivana, Jernejčič od Jerneja, so enostavno proglasili za italijanske ter jih prisilno spremenili. Tako je postal Ivančič Giovannini, Jernejčič Bortolo ali Bartoli. V nekaterih hrvatskih vaseh v Istri je bil postopek zelo preprost. Občinski tajnik je pred cerkvijo prebral kmetom, kako se bo v bodoče vsakdo imenoval, in s tem je bila stvar opravljena.

Edino laškim nacionalistom se zloglasna Mussolinijeva postava ni zdela in se še danes ne zdi nič posebnega. Popolnoma drugače bi seve sodili, če bi kaka druga država izdala enak zakon proti Italijanom ter bi recimo župana Bartolija prisilila, da se imenuje Jernejčič in se pod kaznijo tako podpisuje. Tedaj bi od njihovih protestov odmevala vsa Italija.

Da je pa taka postava še danes na Tržaškem v veljavi, jih prav nič ne moti. Ravno tako jih ne moti, da se premnogi tržaški Slovenci še danes boje zahtevati od oblasti, naj jim vrnejo stare slovenske priimke. Naj nam Piccolo razloži, zakaj se ti Slovenci boje to zahtevati? Zato, ker se plašijo posledic.

Iz tega vidimo, kakšne so pri nas demokratične svoboščine v dejanskem življenju. Na tako demokracijo tržaški nacionalisti tudi nimajo vzroka biti posebno ponosni. Bolje bi bilo, da se je sramujejo, ne pa da se z njo ponašajo.

Ali si že poravnal naročnino?

NOVICE

Prijateljski otoki

Tako imenujejo 150 malih otokov, raztresenih po Tihem oceanu, na katerih živi 40 tisoč ljudi. Otoki so združeni v državo, ki jo vodi kraljica Salota. Ob kronanju angleške kraljice Elizabete je v Londonu vzbujala splošno pozornost, ker je 2 metra visoka orjaška žena. Temnopolta Salota ima v svojih žilah tudi nemško kri. Njen stari oče je bil namreč mornar Henrik Mayer iz Hamburga, ki ga je vihar vrgel na otoke, kjer se je oženil s črno in postal kralj Jurij I.

Salota ni kruta, le tatov in sleparjev ne more trpeti in jih navadno obsodi na smrt. Dva taka tiča ima že več let v kletki, toda glej čudo, nobeden njenih državljanov ju ne mara usmrtiti. Zato je vladarica prosila svojo prijateljico Elizabeto, naj ji da na posodo londonskega rablja Pierreponta, toda mož je odgovoril, da za sedaj nima časa. Kaj bo Salota naredila s tistima dvema?

Tako je na prijateljskih otokih. Tako rahločutnih ljudi ne najdeš zlepa v omikanih zapadnih deželah.

Opeka prihodnosti

Dva ameriška inženirja sta izumila popolnoma novo vrsto opeke: to so posebne vrečice iz plastične snovi, ki jih tako napihnejo, da stoje od zračnega pritiska čvrsto druga na drugi. Opeko, potrebno za eno hišo, lahko prineseš s seboj v kovčku in jo šele na stavbišču napihneš.

Temno poglavje v zgodovini katolicizma

Nadaljevanje s 1. strani

okrožnica prefektore in kasnejša rimska odločitev nekako vsiljeni. Možu bi lahko očital le to, da ni bil dovolj borben ter se ni znal dogodkom odločno upreti. Toda če bi vse to tudi bilo resnično, bi vendar nihče ne mogel braniti in opravičiti cerkvene politike, ki jo je vodil do Slovencev po objavi okrožnice, to se pravi od l. 1933 do svoje smrti.

Popuščajoč na vsej črti pritisku fašizma je postopoma začel premeščati domače narodno zavedne duhovnike iz slovenskih krajev v Furlanijo ter imenovati na njih mesto laške dušne pastirje, ki ne razumejo jezika vernikov. V videmsko veliko in malo semenišče, ki sta bili podvrženi njegovi oblasti, so sprejemali čedalje manj slovenskih dijakov. Pri sprejemu so jim delali take ovire, da so mladi slovenski fantje obračali hrbet duhovskemu stanu ter si izbirali druge poklice.

In če je kateri nadarjeni Slovenec kljub temu prišel v bogoslovje, so že našli način, da se ga odkrižajo, če so ugotovili, da je narodno zaveden. Tako so pred nekaj leti, to je po padcu fašizma zglednemu in tedaj edinemu slovenskemu bogoslovcu Petričiču odrekli mašniško posvečenje, češ da je za bodoči poklic »prešibkega zdravja«. Mladenič, ki je hotel brezpogojno postati duhovnik, je moral zapustiti rodno zemljo. Zatekel se je v Avstrijo, kjer ga je celovski škof spoznal za zdravega, ga posvetil v mašnika in name-

Postaja na strehah

Letalski promet posebno v Londonu silovito raste. Sitno in zamudno je prevažanje potnikov iz sredine velemesta na letališče in narobe. Posebni avtobusi so dotlej potrebovali za to vožnjo več ko eno uro časa. Sedaj so uvedli tudi za ta prevoz majčkena letala helikopterje, ki pristajajo kar na ravnih strehah hiš in ne porabijo za vso vožnjo več ko 15 minut.

Bister do kraja?

Tvoj stric, dragi prijatelj, je umrl v zelo pozni starosti. Ali je res, da je ohranil, kakor pravijo, do poslednjega hipa izredno bisrost duha?

»Tega ne vem,« je odvrnil pokojnikov nečak, »kajti doslej nismo še odprli testamenta.«

To so dobički

Ameriško avtomobilsko velepodjetje General Motors je izdelalo v letošnjem letu okoli 4 milijone vozil in imelo pri tem reči in piši 625 milijard lir čistega dobička. To je zares ogromna vsota, enaka proračunu srednje države, ki bi s tem denarjem lahko krila vse svoje potrebe.

POGREB VIDEMSKEGA NADŠKOFA

Nadškofa Nogaro, o katerem pišemo v današnjem uvodnem članku, so v sredo z vsemi častmi pokopali. Pokojnik se je rodil v okraju Como v severni Italiji in bil, preden je postal videmski nadškof, profesor bogoslovja in kanonik v Milanu in nato dolgo časa tajnik društva za širjenje vere. N. p. v. m.!

stil za kaplana v slovenski fari, kjer še danes službuje.

SVARILO ZA BODOČNOST

Uspeh take načrtne protislovenske politike je bil, da je v globoko verni Beneški Sloveniji nastalo z leti silno pomanjkanje domače duhovščine. Nadškof Giuseppe Nogara zapušča svojemu nasledniku nadvse žalostno in obupno dediščino: v več ko dveh tretjinah slovenskih duhovnij so nastavljeni laški dušni pastirji, ki ne razumejo jezika vernikov in ki so popolnoma poitalijančili cerkveno življenje. V njihovih rokah se je Cerkev spremenila v sredstvo raznarodovanja.

Mirno lahko trdimo, da se niti v eni katoliški deželi Evrope ne nahaja nobena narodna manjšina v takem položaju kot beneški Slovenci.

Priznati moramo, da današnjega članka nismo objavili z lahkim srcem. Napisali smo ga le zato, ker se čutimo dolžne služiti resnici in ker smo hoteli z njim pomagati svojemu ljudstvu ter obvarovati Cerkev bodoče škode.

Če bo novi nadškof nadaljeval Nogarovo politiko do Slovencev, bo nastal v Beneški Sloveniji nadvse težak položaj. Možje, ki nosijo pred ljudmi in Bogom odgovornost za gospodarsko in duhovno življenje ondotnega ljudstva, naj se potem prav nič ne čudijo, če se bo v deželi začel s časom čedalje bolj širiti komunizem in iredentizem, saj ju bodo s svojim krivičnim ravnanjem oni sami beneškim Slovincem naravnost vsilili.

Dopisi v Tržaškem

SALEŽ

V zadnji številki smo z veseljem brali, kako se je Novi list krepko zavzel za vzgojo naše doraščajoče kmečke mladine. Tako pisanje in prizadevanje moramo le pohvaliti ter podpreti. Res, kmetijska strokovna šola v Zgoniku bi bila tudi za našo deco zelo prikladna. Pri naši mladini moramo vzbuditi ljubezen do rodne grude ter ji dopovedati, da ji more tudi skopa kraška zemlja nuditi dovolj zaslužka.

Sedaj bi radi k zadnjemu dopisu iz Zgonika dodali še nekatere misli in pripombe.

Poleg stalne kmetijske šole v Zgoniku naj bi se pri nas — v Zgoniku in Saležu — ustanovili večerni tečaji, ki naj bi imeli prvenstveno kmetijski značaj. Poleg slovenščine, računstva in morda kaj zgodovine ter zemljepisja naj bi na njih poučevali predvsem moderni način obdelovanja in izkoriščanja zemlje, govorili o živinoreji ter posebno še o negi naše živine. Na njih naj bi poleg domačega učitelja predavali slovenski agronomi in živinozdravniki. Za organizacijo večernih tečajev, ki bi morali pričeti že letos naj bi sporazumno poskrbelo šolsko skrbništvo v Trstu in Kmetijsko nadzorništvo. To bi morala biti njihova dolžnost, saj tudi mi plačujemo davke!

Edino s strokovnimi predavanji bi tudi izvenšolski mladini bila dana možnost, da spozna vse vrline sodobnega kmetijstva.

Marsikateri kmečki fant, ki morda danes zavida svoje delavske tovariše zaradi mesečnih prejemkov, bi tamkaj spoznal, da ti domača gruda, če jo marljivo obdeluješ, lahko ravno toliko ali še več nudi kot industrija ali obrt.

Naša živinoreja in naše vrtnarstvo, ki imata zaradi bližine mesta velike možnosti, da se razvijeta, sta tako rekoč še neizkoriščeni panogi. Mleko s Krasa je sicer po kakovosti veliko več vredno nego furlansko, a Furlanija z nami danes uspešno tekmuje, ker je razpečevanje mleka dobro organizirano. Obstajajo namreč zadruga, ki mleko vstekleničijo in pasterizirajo. Pri nas tega manjka. Ljudje v mestu si pa prav tega žele.

Kje naj naša mladina, naš kmet zve, da je to življenjska nujnost? Samo na takih tečajih! Pri pouku bodo vsi udeleženci spoznali, da je nujno treba ustanoviti mlekarske in podobne zadruga, ki naj bi imele svoje poslovalnice v Trstu. Edino na ta način se bodo naši pridelki mogli uveljaviti in izpodrinuti močne tekmece iz Furlanije.

OPČINE

Mislimo, da razvoja obmejnega prometa ne moremo nikjer na Tržaškem tako dobro spremljati kakor pri nas na Opčinah. Mimo nas gre velika večina Kraševcev, ki jim je po tolikih letih končno dana možnost, da obiščejo prijatelje in znance ter z njimi izmenjajo misli in dobrine. Dotok Jugoslovancev je precejšen, zlasti ob nedeljah in praznikih. Škoda je le, da si zaradi strogih predpisov o valuti in nizke življenjske ravni ne morejo veliko pomagati. Vsi si želimo, da bi se s časom le našel način, kako obmejni promet pospešiti, kar bi bilo prav gotovo v korist prebivalcem tu- in onstran meje.

Vse kaže, da je gradnja novega župnišča pri kraju. Če ne bo zapletljajev, se bodo na-

ši duhovniki, ki so se morali dolga leta potikati po tujih stanovanjih, lahko vselili v novo poslopje že čez kaka dva meseca. Sedaj bi bilo potrebno še odstraniti razvaline, ki stoje okrog novega poslopja, in zemljišče izravnati.

Čas bi bil tudi, da se v bližini cerkve nehajo zbirati smeti. Pometačem je treba najti drug prostor za skladišče in smetišnico. Tudi zid okoli cerkve je danes nepotreben in bi ga bilo najbolje podreti, da bi dobili tu lep prostor.

To delo najbrž ne bo vseč marsikateremu starejšemu človeku, ki ga ravno cerkveni zid spominja na lepe čase, ko so se vaščani po maši zbirali pri zidu, da se pokramljali o vseh vaških in drugih dogodkih. Na žalost gredo pa zahteve sodobnega življenja mimo lepih spominov.

SV. KRIŽ

Že pred časom smo pisali, da se naše novo šolsko poslopje počasi gradi. Na žalost moramo tudi danes povedati, da se ni doslej pri tem nič spremenilo. Gradnja napreduje silno počasi, ker baje manjka denarja. Značilno pa je, kako se za ezule naglo zidajo trgovine in druga poslopja, ki so danes že tik pred dograditvijo.

Za raznarodovanje slovenske obale torej ne manjka denarja!

RICMANJE

Pretekli teden je bilo v društveni dvorani v Ricmanjih miklavževanje, ki ga je priredila naša ljudska šola. Vaščani smo se bili skoraj odpovedali lepi zamisli, ker smo bili prepričani, da nam bo tudi to pot policija odrekla dovoljenje. A glej čudo! V zadnjem trenutku so policijska oblastva dala pristane, česar smo se prav vsi razveselili. In res je ob določeni uri prišel na oder Miklavž, ki so ga otroci navdušeno sprejeli. Imel je na učence lep nagovor ter jim razdelil darila. Na koncu je nastopil tudi domači pevski zbor, ki je z dovršenim petjem povzdignil svečanost prireditve. Radostnih src so otroci in odrasli zapuščali dvorano ter izrazili željo, da bi se slične prireditve ponovile.

Gradnja ceste proti Domju se pridno nadaljuje. Sedaj moramo sicer gaziti blato, a to nevšečnost prav radi prenesemo, ker vemo, da bomo kasneje imeli lepo kockasto cesto. Ker smo slišali, da je nakazani denar nezadosten, se bojimo, da se cesta ne bo mogla preurediti niti do Loga.

ŠKEDENJ

V torek popoldne smo spremili k večnemu počitku g. Terezijo Sancin, vzorno in požrtvovalno mater znane in ugledne družine iz Škednja. Pogreba so se poleg sorodnikov udeležili tudi naši šolski otroci in številni Tržačani.

Pokojnica je čakala častitljivo starost 84 let. V življenju je morala trdo delati, da je lepo vzgojila otroke. Njen trud pa ji je bil delno poplačan, saj so njeni sinovi dosegli zavidljive uspehe v kulturnem življenju tukajšnjih Slovencev.

Blaga pokojnica naj počiva v Bogu.

Težko prizadetim sorodnikom, zlasti še znanemu violinistu Karlu Sancinu, izrekamo globoko občuteno sožalje.

BOLJUNEC

Silno nas je razveselila vest, da bo tržaško občinsko podjetje ACEGAT podaljšalo filobusno progo do Boljunca. S tem bo uresničena želja vseh Boljunčanov in prebivalcev bližnjih vasi, ki bodo prišli do boljše in cenejše zveze z mestom. Prepričani smo tudi, da bo nova proga znatno pripomogla k razvoju tujskega prometa v naši vasi.

Uprava krožnega sklada

Odbor krožnega sklada šteje, kakor je našim čitateljem že znano, devet članov. Stavljajo ga predsednik, zastopniki petih ministrstev, dva zastopnika tržaške in en zastopnik goriške trgovinske zbornice.

Tržačani bodo v odbor predlagali šest imen, Goričani pa tri imena. Iz teh trojic bo ministrstvo izbralo odbornike za krožni sklad.

Upravni odbor goriške trgovinske zbornice bo, kakor poročajo, predlagal naslednjo trojico: viteza Josipa Brama iz Gorice, knjigovodjo Grassilija iz Tržiča in viteza Josipa Mucchiutta iz Gradišča.

Odbor krožnega sklada bo v prvi vrsti razdeljeval posojila med razna podjetja na Tržaškem in Goriškem.

Če bi med italijanskimi vodilnimi gospodarskimi krogi bilo še kaj vesti in politične razsodnosti, bi tudi pri tem imenovanju nikakor ne mogli spregledati Slovencev.

TRŽASKA KNJIGARNA

Pred enim tednom je bila v Trstu (ulica Sv. Frančiška 20) slovesno otvorjena Tržaška knjigar- na, ki je pred dnevi začela poslovati. Posebnost nove knjigarne je, da prodaja poleg najnovejših slovenskih del iz Jugoslavije tudi antikvarične slovenske knjige in da so v trgovini na prodaj gramofonske plošče slovenskih narodnih pesmi, ki jih doslej v Trstu ni bilo mogoče kupiti. V prodajalni si lahko nabaviš tudi folklorno blago, kot kovane železne predmete iz Kroke, razne rezbarije, idrijske čipke in ročna dela z otoka Paga. Tudi to je za Trst novost.

Slovenska prosvetna matica in pevsko društvo A. TANCE iz Nabrežine priredita v nedeljo, 18. decembra, ob 16. uri v nabrežinski kinodvorani

GREGORČIČEVO PROSLAVO

Nastopata mešani pevski zbor A. Tance, ki bo pod vodstvom g. Stanka Maliča pel umetne in narodne pesmi, in tercet »Metuljčka« iz Rojana. Na sporedu so tudi recitacije in solospevi. Glasbene točke bo izvajal violinist K. Sancin ob klavirski spremljavi prof. Mirce Sancinove.

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE za Tržaško ozemlje

V nedeljo, 18. decembra, ob 16. in 20. uri
v dvorani na Stadlonu Prvi maj
Vrdelska cesta 7

IVAN CANKAR

Martin Kačur

V torek, 20. decembra, ob 20. uri v dvorani v Borštu

Grimm-Skufca

„Janko in Metka“

— Dopisi iz Goriške —

KULTURNA DEJAVNOST

v Gorici je bila pretekli teden zelo razgibana. V četrtek je bil velik pevski koncert v dvorani na Korzu Verdi, kjer so nastopili pevski zbori z Vrha, iz Dola in Poljan ter Sovodenj pod vodstvom gđc. Pavline Komel in g. Klavčiča.

V soboto zvečer in nedeljo popoldne pa je bil pevski koncert v dvorani na Placuti. Odlični pevski zbor je pod vodstvom prof. Filaja občuteno odpel pester in mnogo zahteven spored. Nekatero pevske točke so spretno spremljali društveni orkester, tamburaški zbor mladih in vnetih igralcev. Orkester je tudi samostojno nastopil. Z velikim veseljem je občinstvo sprejelo igranje dveh harmonikarjev. Dvorana je bila pri obeh koncertih nabito polna in veliko ljudi je moralo oditi, ker ni bilo prostora. Zato bodo koncert ponovili.

V soboto in v nedeljo je SNG iz Trsta nastopilo v prenovljeni dvorani na Korzu Verdi z lepo mladinsko igro »Pastirček Peter in kralj Briljantin«.

Goriški Slovenci se tržaškimi igralcem iz vsega srca zahvaljujemo za prelepo igranje. Kličemo jim, naj se vrnejo v kratkem, in sicer z igrami, ki odgovarjajo naši duši in našim potrebam.

IZ PODGORE

Konec novembra sta g. Franc Pušnar in njegova soproga praznovala zlato poroko. Slavljence sta odlična narodnjaka, kar sta pokazala tudi v vzgojo svoje družine. Lepo obletnico sta z vso pobožnostjo obhajala v cerkvi in nato ob veselem razpoloženju v krogu družine ter drugih sorodnikov. Slavljencema želimo še dolgega in blagoslovljenega življenja.

ŠTANDREŽ

V nedeljo, 4. decembra, so naši nogometiški premagali na domačem igrišču nogometno četo iz Romansa. Izid je bil 2:0. Sedaj se pa vneto pripravljajo za mednarodno tekmo, ki jo bodo odigrali v nedeljo, 18. t. m., v Ljubljani proti Železničarju.

OSLAVJE

V sredo preteklega tedna se je pri nas težko ponesrečil 21-letni Lutman Josip iz ulice Campi v Gorici. Mladenič je vozil traktor po ozki, strmi ter mokri stezi, ko je nenadoma prišlo do nesreče. Kljub takojšnji operaciji je Lutman podlegel izredno hudim poškodbam. Umril je pretekli četrtek zjutraj v bolnici Brigata Pavia. Pogreb, ki se ga je udeležilo tudi veliko Oslavcev, je bil v petek popoldne.

Naj blagi pokojnik mirno počiva v dobrem Stvarniku. Njegovim sorodnikom izrekamo toplo sožalje.

ŠTMAVER

Pred mesecem dni smo pospremili k večnemu počitku Marijo Terčič, ženo našega ce-starja. Bila je blagega srca ter je veliko dobrega naredila. Podarila je cerkvi kip Mater božje. Še po smrti je poskrbela družini revnega dijaka za Miklavža. V sanjah je namreč naročala njegovi sestrici, naj stavi v loterijo nekatere številke, ki da bodo gotovo prišle! Koliko je bilo veselje, ko so v resnici zadele! Naj ji Bog vse obilno povrne!

IZ DOBERDOBA

Pred nekaj dnevi je vso našo vas pretresla žalostna vest, da se je na nekem drevesu v bližini jezera obesil neznanec. Pozneje so ugotovili, da gre za 57-letnega delavca Marušiča Franceta iz Opatjega sela, ki je živel v Ronkah. Kaj je nesrečnega moža privedlo v samomor, ni znano. Naj mu bo dobri Bog usmiljen sodnik.

V mesecu novembru sta si obljubila večno zvestobo kar dva para, in sicer Elza Lavrenčič in Mario Bet ter Stanislava Marušič in Anton Michelini, delavec iz Tržiča. Elza Lavrenčič je bila vneto prosvetna delavka in so ji naša dekleta zato izkazala s petjem in z darovi svojo hvaležnost. Obema paroma naše čestitke!

Predpretekli ponedeljek smo pokopali 89-letno Frančiško Lavrenčič, skrbno gospodinjico in dobro mater. Naj pokojnici sveti večna luč. Užaloščeni družini izrekamo globoko sožalje.

TRŽIČ

Po dogovoru vseh treh strokovnih organizacij je bila v sredo preteklega tedna dveurna stavka ladjedelniških delavcev, ki zahtevajo, naj ravnateljstvo CRDA sprejme na delo vse one, ki so bili svoj čas začasno odpuščeni ter naj se jim izplačajo zaostanki na plačah, kakor so že bili naredili v Trstu. Delavci nadalje žele, naj se jim izplačajo in vstejejo v plačo zaostanki doklade za menzo. To pravico so delavstvu priznala že razna sodišča po državi.

Mnenja smo, da bi podjetju bilo le v korist, če bi ravnateljstvo ugodilo opravičenim zahtevam delavstva.

JAZBINE

Sejem sv. Andreja je v ponedeljek obiskalo tudi mnogo Jazbincev. V Gorico sta se veselo podala na kolesu tudi zakonca Žbogar. Popoldne ob peti uri sta se že vračala proti domu, ko se je tik pred Ločnikom zaletel v Žbogarjevo ženo avto, ki ga je vozil Ermanno Omero iz Gorice. Mlada žena je padla s kolesa ter se resno poškodovala. Policija je uvedla preiskavo, da se ugotovi krivda. Sedaj se ponesrečenka zdravi v bolnici. Vsi ji iz srca želimo, da bi čimprej okrevala.

IZ SOVODENJ

Preteklo soboto so pri nas začeli prodajati sladkor in kavo za mesec december. To pot dobi vsaka oseba 2 kg sladkorja po 160 lir in 400 g surove ali pa 300 g pražene kave. Delili bodo do 31. t. m.

Predpreteklo nedeljo so naši nogometiški v prvi tekmi za prvenstvo premagali moštvo zagrajskega kluba z izidom 1:0.

Preteklo soboto so se v gostilni pri Hmeljaku zbrali cerkveni pevci. Po stari navadi so ta dan martinovali, ker jim prej ni bilo mogoče. Zapeli so venček narodnih pesmi in marsikatero rekli. Bil je zares lep in zabaven večer.

GORIŠKI OBČINSKI SVET

Pretekli petek je mestni svet imel sejo, na kateri so svetovalci odobrili celo vrsto važnih in manj važnih predlogov upravnega odbora.

Več časa so se ustavili pri predlogu, naj se mestni godbi izplača 300 tisoč lir letne podpore. Razni svetovalci so izrazili nezadovoljstvo nad medlo dejavnostjo te kulturne ustanove. Odbornik Gianantonio se je branil, kakor je vedel in znal. Dejal je, da je pri godbi premalo domačih glasbenih sil, sposobni svirači iz drugih dežel da pa stanejo mnogo. Zato so koncerti kaj redki. Sedaj se dela na tem, da se na glasbeni šoli čimprej izučijo naraščaj. Končno je občinski svet podpora le odobril.

Vsi občani se iz srca strinjamo, da so svetovalci soglasno odklonili zahtevo, naj se doklade na zemljiški davek povišajo za 50 odstotkov, za 25 odstotkov pa doklade na druge dajatve. Prav je imel občinski svet, da je to zahtevo odbil, saj smo Goričani že tako preobremenjeni z različnimi davki.

SEJA DEŽELNEGA SVETA

Preteklo soboto je bila seja deželnega sveta. Svetovalci so razpravljali predvsem o proračunu, ki izkazuje precejšen primanjkljaj. Radi bi ga krili z državnim prispevkom, ker davkov ne morejo več višati.

Razprave se je udeležil tudi deželni svetovalec g. Rudi Bratuž. Poudaril je zlasti nujno potrebo, da se uresniči pokrajinska avtonomija, ki bi gotovo mnogo doprinesla k izboljšanju finančnega položaja ter zmanjšala brezposelnost, obenem pa zagotovila pravice narodni manjšini.

Naše slovenske vasi čakajo že leta na popravno cest, napeljavo vode in električne luči ter zgradbo šol. Naš predsednik gre večkrat v Rim, a nihče ne pride iz prestolnice, da bi napravil preiskavo, slišal pritožbe ter na mestu samem spoznal potrebe naših vasi. V Rim romajo prošnje, ki pogosto obleže ne-rešene.

G. Bratuž je nadaljeval:

»Kot zastopnik slovenske manjšine se moram pritožiti, da ni v dveh zavodih, ki so pod pokroviteljstvom naše deželne uprave, vzgoje v slovenskem jeziku. Gluhonemi Slovenci se mi je osebno pritožil, da ne pozna materinega jezika, ker ga uče brati, pisati in govoriti le v italijanščini. Tudi v hiši materinstva se naši malčki potujčujejo, ker pošiljajo otroke v laški otroški vrtec namesto v slovenskega. Potrebno je, da se te krivice odstranijo ter ustanovam dodeli osebje, ki govori tudi slovenski jezik.«

Hvalevredno je, da se je g. Bratuž spomnil nesrečnih slovenskih gluhonemih in naših malčkov ter da je v deželni hiši dvignil oster protest.

KRMIN

Svoj čas smo v Novem listu poročali, da je podjetje naše predilnice prenehalo obratovati. Da se obnovi ta za naše delavstvo krvavo potrebni obrat, se je ustanovila posebna zadruga. In res so pred nekaj dnevi tovarniške sirene veselo zapiskale v krminsko ravan in prebivalstvu naznanile, da se v predilnici končno zopet začnejo redno delo. Zaenkrat je tu ponovno zaposlenih 60 delavk, upamo pa, da se bo to število v kratkem še povečalo.

Nedavno tega je bil ravnatelj slovenske klasične gimnazije in liceja dr. Rožič imenovan za rednega ravnatelja na gimnaziji v Desenzanu. Cestitamo!

Cujemo pa, da je dr. Rožič kljub imenovanju prošil, da bi ostal v Gorici!

Beneška Slovenija - Kanalska dolina

IZ VIDMA

Toliko pričakovane razprave proti danes vsestransko znani »Beneški četici« ne bo pred porotnim sodiščem v Vidmu. Državni tožilec je namreč odposlal obtožbo preiskovalnega sodnika (80 tipkanih strani) generalnemu prokuratorju v Benetkah; ta pa jo je poslal na kasacijsko sodišče v Rim, ki bo končno določilo mesto razprave. Škoda, da razprave ne bo v Vidmu. Radi bi videli zadrego nekaterih izmed 59 tožilcev, ki so leta 1945 šli na limanice »ozopovce« in samo zato ovajali domačine, da bi pokrili svoje grehe. Najbrž niso niti od daleč slutitli, da bodo njihovi sorojaki obtoženi veleizdaje. Čudno, da ni med obtoženci tudi laški duhovnik, takratni vikar v Kosci, don Celledoni, velik prijatelj glavnega obtoženca dr. Marijana Zdravliča. V župnišču v Kosci se je namreč več mesecev skrivala nevesta vodje partizanske beneške čete, Furlanka iz Vidma. Don Celledoni ju je tudi poročil ter se udeležil njune svatbe.

Celih 9 let naporenega preiskovanja je bilo treba, da so spravili skupaj nekoliko obtožilnega gradiva, ki seveda visi v zraku. Razprava ne bo mogla nuditi nobenih dokazov, ako ne bo podobna procesom, ki so bili svoj čas pred »Tribunale speciale«. Tega se zave-

dajo tudi tožilci in obtežilne priče, katerih se je sedaj lotil strah, ter se tresejo pred dnem, ko bodo morali govoriti pred obtoženci in vso javnostjo.

Zdi se, da vodi vso zadevo organizacija ozopovcev, ki ni imela pristašev med beneškimi Slovenci in se ni zanje prav nič zanimala, ko so po vsej deželi ropali, požigali, morili Nemci, Kozaki in še posebno Mussolinijevi republikanci. Nočemo trditi, da ni kak pristaš Beneške čete morda kaj zagrešil. Trdimo pa, da se »zločini« te čete ne morejo niti primerjati z grozodejstvi Mussolinijevih republikancev, ki so v službi nemških enot lovili naše može in fante po Nadiški dolini ter jih pošiljali v nemška smrtna taborišča.

Prepričani smo, da bo ta zakasneli politični proces, če do njega sploh pride, zbudil v svetu veliko zanimanje za izredne razmere, v katerih morajo živeti beneški Slovenci.

Zelo žal nam je slovenskih žrtev, ki bodo ludo trpele, če do procesa pride; prepričani pa smo, da bo imela naša narodna celota kljub vsemu od njega veliko korist, čeprav je vse storila, da bi ga preprečila.

GORENJA VAS

Prav na praznik cerkvenega zaščitnika sv. Andreja je naša gorska župnija nad Erbe-

cem dobila novega župnika gospoda Alberta Cimberja, dosedanjšega kaplana šlenarske fare. Cerkevni zaščitnik in novi župnik sta privabila na hrib sv. Andreja nepregledno število romarjev iz sosednih dolin. Novega župnika je ob navzočnosti lepega števila duhovnikov ustoličil dekan čedadskega kapitlja. Novi dušni pastir je doma iz poitalijanske vasi Cezerje pri Tarčentu. Upamo, da ei bo znanje našega jezika izpopolnil, kar je nujno potrebno za vestnega duhovnika v tej hribovski slovenski fari.

TRBIŽ

Ob italijansko-avstrijski državni meji vzdolž Kanalske in Ziljske doline je svoj čas fašistovska vlada razlástila Ziljanom preko tisoč hektarov planin in gozdov, ki jih je potem upravljala znana ustanova Ente Nazionale per le Tre Venezie. Lastniki, ki imajo večino v združni gospodarski skupnosti, niso do zdaj nikoli hoteli sprejeti smešne odškodnine in se niso sploh hoteli sprijazniti s takim nepravičnim ravnanjem. Vztrajno so se horili za vzpostavitev prejšnjega stanja ter po več kot petnajstletni borbi dosegli pri dunajski vladi, da je poslala v Rim posebno odposlanstvo. Ta teden so se začeli pogajati za ureditev tako važnega obmejnega vprašanja, ki je za prizadete Ziljane bistvenega gospodarskega pomena.

BELI GRAD ZAKLETI GRAD

V salonu velikega hotela ji je potem pripovedoval: »Ni krivde na naju, Zofka!«
»Pa cesar?« vpraša dekle.

»Ta bo proti nama, ko zve. Saj me je hotel že oženiti z Rudolfovo vdovo Štefanijo. Potem so mi v korist avstrijske politike hoteli naprtiti neke angleške princesinje.«

»In zdaj sediva tu,« si je ona brisala solze. »Tako se bojim zate. Nobene žrtve ti ne morem več doprinesti. Ti boš pa moral zaradi mene še dosti prenesti. Pusti me!«

»Nikdar! Nekega dne boš moja žena. Bog mi ne more braniti, da se poročim z žensko, katero ljubim. Cesarjeva roka naju ne bo dosegla.«

Oh, in še kako hitro! V Miramar ju je poslal in od tu v smrt.

Naslednji dan ob enajstih sta si v kabintu stala nasproti cesar in prestolonaslednik. Prvi je v dolgih prstih vrtel ugaslo viržinko. Ferdinand je stal kot kip pred njim. Beseda je obtičala obema v grlu. Cesar začne nekaj govoriti o lovu. Ko Ferdinand še molči, potegne cesar iz predala tisti medaljon: »Kaj je z grofico Chotek?« zareži.

»Veličanstvo, o tem ni treba dosti govoriti, ona je od danes moja nevesta.«

Staremu je padla cigara iz rok, medaljon je zdrčal po mizi na debelo preprogo. Z očmi je hotel prebosti prestolonaslednika, ko mu je sikajoč govoril: »Vedno sem te imel za pametnega človeka. S to žensko, saj imaš denar, naredi tako, da jo plačaš!«

Ferdinand se je stresel, ko da ga je modras pičil: »Ne, veličanstvo, ona bo moja žena; preveč jo ljubim.«

Še je cesar vrtal: »Poznaš hišne predpise izza cesarja Ferdinanda?«

»V njih ne more biti zapisano, da moram zavreči bitje, ki me ljubi!«

»Grofica Chotek ne bo nikoli cesarica!« je zdaj zagrmel Franc Jožef, »prej bo padlo prekletstvo nad hišo Habsburžanov!«

Vladar in njegov naslednik sta se ločila v srdu in s prekletstvom, ki je le prekmalu padlo na oba.

MIRAMARU NAPROTI

Vsem dvornim spletkam navzlic se je prestolonaslednik poročil z grofico Sofijo Chotek. Pred poroko je cesar zahteval od njega, da za otroke iz tega zakona podpiše odpoved na prestol. Nekaj podobnega je že nekoč izsilil od brata Maksimilijana... Toda tudi sedaj je zmagala ljubezen in ne prestol.

Dolgo let sta Franc Ferdinand in Sofija, ki je dobila naslov vojvodinje Hohenberg, srečno živela na gradu Konopište. Slovanski narodi Avstrije so komaj čakali spremembe na prestolu, ker so upali, da bo novi cesar uredničil trializem in proglasil široko samoupravo. Toda cesar, ki je iz osebnih mržnje klical nesrečo nad naslednika, ga je zdaj mrzil še iz političnih razlogov. Tajno ga je dal zasledovati po germanskih vohunih, če nima morda kakih zvez s slovanskimi voditelji.

Tako je dozorel zloben načrt, da bo moral prestolonaslednik na jug k velikim vojaškim vajam ob srbski meji prav na Vidov dan, veliki žalni praznik balkanskih Slovanov. Na ta način, tako so upali velenemški krogi, bo Franc Ferdinand zgubil priljubljenost pri južnih Slovanih, če se ne bo dal

še kaj drugega obenem splesti...

Nekega večera je Ferdinand povedal ženi, da je dvor sklenil, da se mora udeležiti vojaških vaj na srbski meji in obiskati Bosno. Sofija se je boječe stisnila k možu: »Ah, tako lepo nama je. Gorje, če pride ločitev. Ra-da bi s tabo skupaj umrla.«

»Čemu črne misli? Ti moraš živeti že zaradi otrok. Naša Zofka ima komaj trinajst let, Maks dvanajst, Ernest le deset.«

»Res,« je vzdihnila.

On pa je pletel svoje misli: »Kmalu bova potovala proti jugu. Do Miramara pojdeva skupaj, načrt za obiske je cesarski svet že izdelal. Dalje pa pojdem morda sam.«

»Ne, kjer boš ti, bom tudi jaz! Ti veš, Franc, da je pot nevarna, to slutim.«

»To vem in na dvoru sem nekaj pripomnil, da je nevarnost izzivati Srbijo, za katero stoji Rusija. Cesar se je marzlo nasmehnil in molčal.«

Kaplja groze je kanila med dvoje src. Tihota se držala za roke in zrla v mrak. Iz sosedne sobe je zazvenel čisti glas treh brezskrbnih otrok.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

TOVARNA

Prinčič

KRMIN - CORMONS
TELEFON ŠT. 32

Izdeluje vsakovrstno pohištvo, spalnice, jedilnice, kuhinje i t. d. Izvrši vsako delo po naročilu. Prodaja po tovarniških cenah, jamči za solidno delo.

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Slovensko šolstvo na Koroškem

Znani manjšinski kulturni delavec koroških Slovencev Lojze Ude je za »Pedagoški zbornik 1955« sestavil razpravo »Zgodovina slovenskega pouka na koroških ljudskih šolah«, ki je zdaj izšla kot poseben natis pod istim naslovom (Založba: Zveza pedagoških društev LR Slovenije, str. 58, 8a).

Pisatelj pravi v uvodu, da smo doslej pogrešali razpravo, ki bi jasno pokazala borbo za doseg in razvoj slovenskega šolstva pri koroški manjšini. Ude pa ni zajel samo zgodovine slovenskega pouka na ljudskih šolah, ampak že razvoj koroškega slovenskega šolstva sploh. Z bogato literaturo in široko razgledanostjo podpre glavno misel obširne razprave, ki je po mojem mnenju tudi resnična: **utrakvistične šole na Koroškem niso bile prav nič slovenske, ampak le sredstvo za ponemčevanje. Zato nočemo tudi sedaj nobenih dvojezičnih šol, ampak samo slovenske;** nemščina, bodi le eden izmed učnih predmetov!

Ker ima borba za razvoj slovenskega šolstva na Koroškem marsikatero podobnost z razmerami pri nas, je dobro, če pobereмо še kako zrno iz Udevega spisa. V tem razvoju se, kakor pri nas, ki tudi še čakamo »Zgodovine slovenskega šolstva med Slovenci v Italiji«, kažejo tri razdobja; prvo sega do leta 1848.

Pred Marijo Terezijo ni sploh bilo govora o kakem rednem šolstvu. Sele leta 1774 je izšel splošni šolski red za Avstrijo, ki je ustanavljal v vsaki fari trivialno, v vsakem okrožju glavno šolo in v deželnem glavnem mestu normalno ali nekako učiteljske. Jožef II. se je za šolstvo sicer močno zanimal, a je šola na Koroškem bila le sredstvo, da se otroci priučijo nemščine. Pri nas na Primorskem o kakem pravem šolstvu sploh ni govora v tej prvi dobi. Slovenske šole so bile le »nedeljske šole« pri farih na Kranjskem in Sp. Stajerskem.

Druga doba šolskega razvoja sega v Udetovi razpravi od leta 1848 do leta 1870, ko je izšel državni ljudskošolski zakon (14. maja 1869). V prvi polovici te dobe so šole na Koroškem — in kolikor jih je bilo pri nas — res dobile značaj in duha **slovenskih šol**.

Ministrski odlok z dne 2. septembra 1848. sam ukazuje: »V ljudskih šolah naj se odslej opravlja pouk v materinskem jeziku učencev, torej na če starši hočejo, ampak se mora. Zal, da ta resnica ni še po sto letih marsikomu jasna! K sreči se je pojavila takrat na Koroškem skupina domoljubnih vodilnih duhovnikov, ki so slovensko šolo podprli (Rudmaš, škof Słomšek). Zagovarjali so načelo »naj bo učni jezik isti, kakor je jezik verskega pouka v fari«. Du-

hovščina je v tej dobi imela največ vpliva na šolstvo. »Učiteljstvo pa je v tej borbi stalo po veliki večini na strani nemškega nacionalističnega liberalizma, Koroško slovenstvo je v tej borbi utrpelo veliko škodo« (citirano po razpravi). Vendar je bilo takrat med koroškimi Slovenci še vedno 24 slovenskih in 70 slovensko-nemških osnovnih šol. Hudi udarec je zadel slovenske šole, ko so glavno besedo v šolskem vprašanju prenesli leta 1868 izpod cerkvenega vpliva na občine in na deželne zbornice. V teh telesih so imeli glavno besedo nemški in slovenski, oziroma nemški podočnjaki, ki so istovetili naprednost z nemštvom in slovenstvo s klerikalizmom. Zato so udarili po slovenski tako zvani »konkordantni šoli« in vpeljali pretežno nemško »utrakvistično« šolo. Pravno podlago za raznarodovalno šolo je pa dal zakon 1869, ki pravi, naj deželna šolska oblastva določijo učni jezik. Kako je bila ta oblast sestavljena smo pa že videli. Doba, ki se je za slovensko šolstvo tako ugodno pričela, se konča z raznarodovalno »utrakvistično šolo«.

Tretja doba od leta 1870 pa do druge svetovne vojne je čas počasnega hiranja slovenskega pouka in šole na Koroškem. Z ukazi 1872. in 1875. je celovški deželni svet prepovedal slovenske šole in vpeljal svojevrstne utrakvistične. Pravilno je v tej razpravi poudarjeno bistvo dvojezične šole, in sicer da sta tu dva učna jezika in da se obema posveča ista pozornost. Pri koroški dvojezični šoli je šlo pa le za to, da bi bila slovensčina le sredstvo za učenje nemščine in vlivanje tuje duha.

Kdo se pri tem ne spomni proslule Gentilejeve šolske reforme, ki je postopoma odpravljala slovenski učni jezik in komaj dovolila, da se materinščina poučuje kot pomožno sredstvo za priučenje italijanščine! Se sedaj se dobe kakoli tako zvani slovenski šolniki, ki menijo naj bo slovenska — tudi srednja — šola le nekaj prevod italijanskega učnega načrta, da se dijaki laže nauče državnega jezika in navzamejo laške kulture.

Korošci so pošiljali na razna ministrstva na stotine prošenj in ugovorov. Nič ni pomagalo: raznarodovanje s to svojevrstno utrakvistično šolo se je nadaljevalo do leta 1945. Ude je tudi dokazal, kako je k temu pripomoglo tudi pomanjkanje učbenikov in hlapčevska hrbtnica nemško-slovenskih učiteljev na Koroškem, ki so na zadnje služili še Hitlerju.

V razpravi so jasno razdeljene krivde in zasluge po načelu zgodovinske objektivnosti. Tudi za naše politike in kulturno odgovorne činitelje je Ude-tov spis važen, ker je križeva pot slovenske šole pri nas marsikdaj tekla vzporedno s šolo na bratskem Koroškem.

r. b.

Skromnost in iskrenost odlikujeta pravega umetnika

V Ljubljani se je pripetil te dni nenavaden literarni škandal. Drugače namreč ni mogoče imenovati tega, kar se je zgodilo. Mlad pisatelj — Lojze Kovačič — ki je bil doslej na precej dobrem glasu kot nadarjen novelist in so ga prištevali nekateri že celo med najboljše mlade slovenske pisatelje, je prevedel novelo znanega, že pokojnega angleškega pisatelja J. Galsworthyja »Pobesneli pes« in jo objavil kar na dveh krajih: v koledarju Prešernove družbe in v tedniku »TT« kot svoje. Takšna stvar pa seveda ne ostane dolgo prikrita, posebno ker gre za delo slavnega pisatelja, ki ga berejo po vsem svetu. In res je že nekaj dni po izidu nekdo poslal »Ljudski pravici« pismo, v katerem je opozoril na nesramno tatvino, kakršne vsaj v moderni dobi slovenska književnost ni poznala. Ljudska pravica je seveda pismo objavila in tako je Lojze Kovačič izpostavljen splošni, a zasluženi sramoti. S svojim dejanjem pa je pravzaprav napravil sramoto vsej mladi generaciji slovenskih pisateljev, ki so se pojavili med vojno in med katero je zavzemal eno najvidnejših mest, ne toliko zaradi umetniške vrednosti tistega, kar je napisal, ampak bolj zaradi splošne nizke ravni pisanja mladih.

Stvar je grda, četudi ji ni treba dajati pretjranega pomena. Lojze Kovačič bo pač nehal veljati za nadarjenega pisatelja in bo verjetno tudi odložil pero, kar pa bo slovenska literatura že prepsala in morda ji bo to še celo v prid. Prerivanje takih tipov v ospredje ali njihovo povzdigovanje s strani bolj nepodkovanih kot zlonamernih kritikov, ki se hočejo delati važne za vsako stvarco, ki jo ti pisatelj napiše, je namreč krivo, da ostajajo v ozadju pisatelj, ki se resno trudijo, da bi napisali kaj kvalitetnega, in se jim to večkrat tudi posreči, pa njihče javnosti ne opozori nanje in njihče resno ne oceni njihovih uspehov. Poznamo več takih primerov, ko je bila komaj kje omenjena dobra knjiga mladega pisatelja, medtem ko so na vse kriplje hvalisali nekaj povprečnih literarnih reportaž Lojzeta Kovačiča in jih proglašali za najboljše stvaritve mlade generacije pripovednikov.

Prav zaradi tega se pojavlja ob primeru Kovačičeve literarne tatvine vprašanje — in zares se mu ni mogoče izmakniti — kaj predstavlja njegova pi-

sateljska generacija, kaj misli in kaj ima povedati skupnosti. Ne bi rad posploševal stvari in je zavijal tako, kot da nosijo tudi drugi krivdo za to Kovačičevo podlost. Toda priznam, da se mi je zdelo vsa ta gostobesednost in samozavest njega in njegovih tovarišev že precej časa sumljiva. Predvsem vpliva odvratno, kako polemizirajo in kako pišejo kritike. Kdor je le malo zasledoval dolgovesne polemike, ki jih vodijo drug z drugim in s starejšimi ali drugače mislečimi književniki po revijah in listih — n. pr. v »Naših razgledih« — se je čudil njihovi miselni neužitnosti ali bolje rečeno praznini. Zdelo se je, kot da sami ne vedo, za kaj pravzaprav gre in kaj bi radi povedali. Bralec je imel

(Nadaljevanje na 10. strani)

ZA NAŠE ZDRAVJE

Kako se razvija otrokov organizem

Otrok se hitro razvija in prav njegov razvoj mora vsaka mati budno spremljati. Alj otrok pravilno dorašča, lahko spoznamo po njegovih težih, postavi, zobkih in po drugih znakih, ki jih ni težko opaziti.

Ko se otrok rodi, tehta okrog 3.200 gramov (deležice 3.000 g). V prvih 4 dneh otrok zgubi na teži od 150 do 300 gramov. Ko mu je približno 10 dni, ponovno pridobi težo, ki jo je imel ob rojstvu. Odslej se njegova teža dviga, in sicer od 20 do 30 gramov na dan v prvih treh mesecih, od 10 do 20 gramov v drugem tromesečju, od 10 do 15 gramov pa v naslednjih dveh tromesečjih. Ko mu je eno leto, mora pravilno razvit otrok tehtati približno devet, ob drugem letu pa okrog 12 kilogramov.

Ce se otrok neenakomerno razvija, pomeni, da z njim nekaj ni v redu. Najbolje je, da ga mati ponesi k zdravniku. Otrok je ob rojstvu dolg približno 50 cm. V prvem mesecu zraste za okoli 4 cm, v 2. in 3. mesecu po 3 cm, četrty mesec 2 cm, vse ostale mesece pa po 1 cm. Ko bo star eno leto, bo otrok meril 70, ob drugem letu pa okrog 80 cm.

Koliko je otrok dolg, lahko ugotovimo takole: položimo ga na mizo in mu trdno držimo roke in noge. Za glavo in na konec stopal postavimo po eno debelo knjigo; nato dvignemo otroka z mize ter z navadnim metrom zmerimo prostor med dvema knjigama.

Prvi zobki se pri otroku pojavijo v šestem mesecu. To so tako zvani mlečni zobki, ki do sedmega leta odpadejo. Teh zob je 20 in se navadno pojavijo v skupinah. Med 5. in 8. mesecem se prikaže ta prva spodnja sekalca, med 7. in 9. dva zgornja sekalca, med 9. in 12. mesecem še dva spodnja sekalca, med 10. in 18. mesecem štirje kočnjaki, med

18. in 22. mesecem se jim pa pridružijo podočnjaki in nato ostali.

Zgodi se tudi, da se zobje ne pojavijo v tem vrstnem redu, kar pa še ne pomeni, da otrok ne dorašča pravilno. Navadno zobje rastejo, ne da bi otroku povzročali nevednosti. Včasih se mu seveda, lahko vnamejo dlesne in usta, postane rahlo grižav ter ima želodčne motnje. Ce vse to povzročajo le rastoči zobki, se materi ni treba ničesar bati, kajti vse bolečine zginejo, brž ko zob zleze na svetlo. Skrbna mati pa bo v tej dobi pazila na snago otrokovih ust, in sicer tako, da mu bo večkrat rahlo drgnila dlesne z bombažem, prepojenim s prevreto, srednjetočno vodo.

Ce otrok joče, pomeni, da je lačen ali žejen, ali da ga kaj boli. Ko se otrok ob določenih urah zbudi in začne kričati, naj mu mati da jesti. Ce je jedel dovolj, se bo umiril in zaspal.

Prve tri mesece je najbolje, če držimo otroka vodoravno, tako da mu podpiramo glavo in hrbet z desnim podlaktom. Po tretjem mesecu se otrok začne sam gibati in naša naloga je, da to gibanje omogočimo s tem, da mu pustimo proste noge. V šestem mesecu se otrok že sam dviga. Dobro je, da ga zapremo v stajo in na tla damo preprogo. Stajo naj obdajajo lesene, navpično postavljene in z blagom ovite palice, ki naj bodo druga od druge oddaljene za 8-10 cm. Otroku bo tu skušal hoditi, in sicer tako, da se bo oprijemal vseh bližnjih predmetov. Končno bo shodil, v začetku sicer še nekoliko nerodno, a nato s čedalje večjo gotovostjo.

Doba prvih korakov je različna; če pa otrok še po 15. mesecu ne more hoditi, je tega najbrž kvi rahlitis, včasih, bolj redko, pa kaka živčna bolezen. Ob kateri koli napaki pri hoji moramo na vsak način govoriti z zdravnikom.

POPRAVEK

V kritiki »Mladinski literarni večer v Gorici«, ki ste jo objavili v prejšnji številki, se mora pravilno glasiti: »Včasih kakšen njen izraz razdere poezijo (ne razodene)« in »lahko bo uspela v vseh zvrsteh, ker ima poleg čuta za stvarnost (ne strastnost) bogato intuicijo...«

Se to: Levstik bi rekel »inoplatno«, nikoli enoplatno.

Briljanski

GOSPODARSTVO

VARSTVO RASTLIN BREZ BAKRA

Zdi se, da je baker kot sredstvo za varstvo rastlin pred glivičnimi boleznimi preživel svojo dobo. Začele so ga nadomeščati druge snovi, ki so cenejše. Baker sicer ne spada k dragocenim kovinam in ga je na svetu precej, a industrija — posebno električna — zahteva vedno večje količine te kovine. Zato pa je potrebno, da se najde kako nadomestilo. Za Italijo je to tudi važnega gospodarstvenega pomena, ker lastnega bakra nima in ga je morala letno uvoziti 200.000 q samo za izdelavo modre galice, ki služi za varstvo rastlin. Letos se je baker zelo podražil, kar se pozna tudi na ceni modre galice, ki je sedaj za 30 in več lir dražja kot pred meseci. Cena modri galici pa se bo gotovo še dvignila.

Letos so v Italiji naredili širokopotezen poskus, kako nadomestiti v boju proti peronospori modro galico z drugimi snovmi, predvsem z »asporjem«, o katerem smo svoj čas podrobno pisali. Mnogi naši kmetovalci so škropili trte samo s tem novim sredstvom in so bili z njim več kot zadovoljni, saj so obvarovali trte pred peronosporo in še nekaj prihranili.

Da bi proučili nova nebakrena sredstva, je bil 7. novembra sklican v Padovi poseben sestanek italijanske družbe za zdravstvo rastlin (Soc. It. di Fitoiatria — S. I. F.) Sestanek se je udeležilo poleg več inozemskih opazovalcev okoli 120 zdravstvenih izvedencev (skoraj vsi!) iz Italije. Dnevni red je obsegal dve vprašanji: 1. ali so na razpolago nebakreni pripravki, ki učinkovito nadomeščajo baker v boju proti glivičnim boleznim? in 2. kako se obnašajo rastline — predvsem trte, — če jih škropimo z nebakrenimi pripravki namesto z bakrenimi solmi?

Na prvo vprašanje so vsi soglasno odgovorili, da so taki pripravki na razpolago. Na drugo vprašanje je večina izvedencev odgovorila: »Ne vemo še in je potrebno še nadaljnje proučevanje!« Ta odgovor potrebuje nekaj pojasnil, in sicer:

V letu 1955 ni peronospora nastopila posebno hudo in niti od daleč ne tako kot v nekaterih letih, ko je ni bilo mogoče zatreti oziroma preprečiti niti z zelo visoko odstotnimi raztopinami modre galice. Kako bi se obnesli nebakreni pripravki v takih letih? Nadalje menijo, da je baker nekoliko učinkoval tudi proti oidiji. Ali ni mogoče, da bi uporaba nebakrenih pripravkov zahtevala bolj strogo in skrbnejše pobijanje oidija? Letos je oidij posebno hudo razsajal in zato v tem pogledu ni mogoče izreči nobene sodbe. Kako pa bo v normalnih letih? Letos se je opazilo, da so z nebakrenimi pripravki škropljene trte nekoliko bolj bujno rastle, a so se tudi nekoliko prej ogolile. Ali ne bi lahko to vplivalo na zorenje trt? Izvedenci so odgovorili, da se za to ni treba bati, kakor se ni bilo treba pred 60 leti, ko so ugotovili, da trte, škropljene z modro galico, ohranijo več časa liste. Pred 60 leti je bilo namreč hudo sporenje med zagovorniki bakra in privrženci apnenega mleka. Slednji so namreč trdili, da je apneni belež boljše sredstvo proti peronospori kot modra galica. Spor je bil rešen v enem letu, ko je peronospora posebno hudo nastopila.

V Padovi so govorili samo o trti in peronospori, niso pa razpravljali tudi o novih pripravkih za pobijanje oziroma preprečevanje oidija. Med temi največ obeta »karathane«.

ARTURO MARESCALCHI

V 87. letu starosti je 6. novembra t. l. v Gardoneju umrl Arturo Marescalchi, italijanski najplodovitejši kmetijski strokovnjak in pisatelj. Spisal je nad 150 del, nekatera tudi precej obsežna, in na tisoče člankov. Zanj se je potegoval tudi največji italijanski politični dnevnik »Il Corriere della Sera« v Milanu. V mladih letih je pokojnik deloval v Poreču v Istri in je bil tudi prijatelj terana, ki ga je hotela fašistična zakonodaja ponižati med manjvredna vina. Marescalchi je to preprečil.

CEL ALI REZAN SEMENSKI KROMPIR?

Zadnjič smo pisali o poskusih s pridelovanjem krompirja v huminskem in tarčentskem okraju. Tu so tedaj tudi poskusili, kako se obnese semenski krompir različne oblike in velikosti. Ugotovili so naslednje:

Največji pridelek so dobili, če so sadili cel, debel krompir. Pri sajenju srednje debelih gomoljev je pridelek padel za 14%. Če so sadili gomolje, razdeljene na polovico, se je pridelek znižal za 17%, za 23%, če so sadili tretjine, za 27% pa, če so sadili četrtine gomolja.

Iz tega bi sledilo, da semenskega krompirja ni umestno rezati. Jasno je, da ga v tem primeru porabimo mnogo več, a večji pridelek poplača ta strošek.

Sportni pregled

NOGOMET

Preteklo nedeljo ni bilo tekem za prvenstvo A lige, ker se v Italiji pripravljajo na meddržavno tekmo z Nemčijo, ki bo 18. t. m. v Rimu. Kot je vsem znano, si je Nemčija na zadnjem svetovnem prvenstvu v Švici osvojila prvo mesto. Dejansko nosi še vedno naslov svetovnega prvaka, moralno pa ne več, ker so jo pozneje premagale Rusija, Madžarska, Jugoslavija in Italija. Zato nihče več ne dvomi, da so trenutno vsaj prve tri države v nogometu boljše od nje.

Italijanski nogometaši bi radi sedaj potrdili svojo zmago v Stuttgartu in s tem dokazali, da so tudi oni boljši od Nemčije. To pa jim bo težko uspelo, ker si italijanski nogomet še vedno ni dovolj opomogel od težke nesreče v Supergi pri Turinu. Igralci, ki se bodo pomerili z Nemčijo, so naslednji: Cervato, Chiappella, Magnini, Rosetta, Sarti, Segato, Virgili, Pivatelli, Montico, Viola, Burini, Comaschi in Venturi.

V petek bo igrala v Kairu B reprezentanca Italije z Egiptom. Zanimivo je, da bo v B moštvu Italije nastopil tudi Montuori, Brazilijanec italijanskega porekla.

BOKS

V Čikagu sta se v soboto zvečer pomerila v borbi za naslov svetovnega prvaka srečnje katerorije »Bobo« Olson in »Sugar« Robinson. Zmagal je Robinson v drugi rundi s tem, da je podl nasprotnika z udarcem na tla. Za tekmo je vladalo veliko zanimanje. Robinson je bil pred 2 letoma že drugič prvak v tej kategoriji, a je prepustil ta naslov nasledniku in se raje posvetil plesu. Prj svojih 35 letih je postal sedaj že tretjič prvak, kar se ni še nikdar nikomur posrečilo. Strokovnjaki menijo, da je v tem uspel le zato, ker je moral Olson za ta nastop v kratkem času shujšati kar za 6 kg. Poleg vsega si ni še opomogel od prenapornega srečanja in poraza s prvacom poltežke kategorije Moorom.

Si raztrosil soliter po pšenici?

Če ga še nisi, pohiti! Na 100 kv. metrov raztrosi po 0,75 do 1 kg čilskega ali apnenega solitra (nitrato soda ali nitrato di calcio).

HLEVSKEGA GNOJA V VINOGRADU
Vsaj vsaka 3 leta moraš trte pognojiti s hlevskim gnojem, druga leta lahko gnojiš tudi samo z umetnimi gnojili, predvsem s superfosfatom in kalijevo soljo.

Saj veš, da umetna gnojila povzročijo, da postane zemlja težka in pusta. Tudi trta mora dihati po svojih koreninah, v zemljo mora priti zrak, zemeljske bakterije pa nujno potrebujejo črnico — humusa in zrak. Vse mu temu odpomoreš, če gnojiš trtam s hlevskim gnojem, ki rahlja zemljo, vnese vanjo črnice, v katero se spremeni rastlinska snov gnoja. Poleg tega hlevski gnoj veže nase mnogo vlage, ki prav pride v suhih mesecih.

Sedaj, pred zimo, je najudobnejša doba za gnojenje s hlevskim gnojem. Vse to pa velja tudi do pomladi.

KAKO JE Z MLADIM SADNIM DREVJEM?

Kdor mlado drevje sadi pred zimo, precej pridobi na času. Mnogi celo trdijo, da pridobi celo leto.

Ne pozabi pa, da morajo biti jaame dovolj prostorne, kajti mlade korenine ne smejo takoj zadeti ob celino. Pazi tudi, da so korenine primerno prikrajšane. Predvsem pa ne sadi drevesca z domljenimi, ovelimi ali celo suhimi koreninami. Tudi gnoj ne sme priti v neposredno dotiko s koreninami. Okoli korenin spada rabla, rodovitna zemlja, pod in nad to pa nanosi potrebni gnoj. Priporočljiv je posebno dober kompost, če pa tega ni, dobro uležan in dozorel hlevski gnoj s pestjo superfosfata in kalijeve soli.

ko je hotel postati prvi na svetu kar v dveh kategorijah. Nehote mi pride pri tem na misel slovenski pregovor: »Kdor visoko leta nizko pade!«

SMUCANJE

Ker v Jugoslaviji še ni dovolj snega, se je državna smučarska zveza končno odločila in poslala v Cervigno v Italiji državnega prvaka Tinčka Muleja in mnogo obetajočega Prestorja. Ostali olimpijski kandidati, Cvenkelj, Kunšič, Budinek, Dornik, Ilija in Križaj, pa so odptovali na vaje v Arlberg v Avstriji. Kmalu odidejo za njimi še nekateri mlajši tekmovalci. Če do 15. decembra ne bo dovolj snega v dolini, bodo odšli skakalci na Kredarico (Triglav), kjer se bodo lahko uspešno pripravljali za težke naloge te zime. Od 31. decembra do 6. januarja se bodo namreč udeležili turneje po Avstriji in Nemčiji, nato pa olimpijskih iger v Cortini. Najbrže bodo tu zastopali Jugoslavijo v skokih Zidar, Poldaj, Rogelj, Langus, Gorišek in Podlogar.

Kot smo že poročali, so se šli vadit na Finsko najboljši tekači Kordež, Hlebanja in brata Pavčiča. Finski vaditelj je napovedal, da se bodo uvrstili med prvih 40 tekmovalcev. Drugi olimpijski kandidati za teke so se pa pripravljali pod vodstvom Knifca na Pohorju, a so morali vaje prekiniti, ker jim je skopnel sneg pod nogami.

ATLETIKA

V Bellinzoni je Consolini postavil nov evropski rekord v metu diska z metom 56,98 m. Pred nedavnim je vrgel disk preko 57 m, a mu tega meta niso priznali. Čeprav je Consolini že star, je še vedno favorit za olimpijske igre. Svetovni rekord je za dobra 2 metra boljši od evropskega, in sicer 59,28 m. Postavil ga je leta 1953 Amerikanec Gordien.

Na plavalnih tekmah v Angliji je holandska plavalca Kok Mary izboljšala s časom 5'07"2 svetovni rekord na 400 yardov (prosto) za 7 desetink sekunde. Na istem tekmovanju je tudi holandsko žensko predstavništvo postavilo še drugi svetovni rekord, in sicer v štafeti 4x100 yardov (4 slogi) s časom 4'30".

3

Za naše najmlajše

Zvitorpec v Afriki

Guy De Maupassant

2 NA MORJU

Mladi Javel se je dvignil, roka mu je ohlapno obvisela ob strani. Prijel jo je z drugo roko, jo potežkal, obračal in pregibal. Vsa je bila zdrobljena, kosti so bile polomljene, držalo jo je le še nekaj mišic. Gledal jo je mračno in zamišljeno. Potlej je sedel na zvito jadro; tovariši so mu svetovali, naj bi si jo neprestano oplakoval, da se mu ne bi prisadila.

Dali so mu vedro vode, on pa si jo je od minute do minute zajel s kozarcem in si jo s tenkim in čistim curkom spustil na strašno rano.

Brat mu je porekel:

»Spodaj ti bo bolje.«

Odšel je dol, čez uro pa se je vrnil, ni mu bilo prijetno čisto samemu, pa tudi sveži zrak mu je bolj prijel. Zopet je sedel na jadro in si znova začel oblivati roko.

Lov je bil obilen. Velike ribe z belimi trebuhmi so ležale ob njem in vztrepetavale v smrtnem drgetu. Gledal jih je in si nenehoma oblivaval zdrobljeni ud.

Ko so se hoteli vrniti v Boulogne, se je razvila nova nevihta. Ladjica je začela znova svojo brezumno vožnjo, dvigala se je in padala in stresala nesrečnega ranjenca.

Znočilo se je, vihar je divjal do jutra. Ob sončnem vzhodu so znova zagledali angleški breg. Ker pa se je morje začelo pomirjati, so se v okljukih raje usmerili proti domačemu bregu.

Proti večeru je mlajši Javel sklical svoje tovariše ter jim pokazal črne lise, strašni začetek trohnohe na njegovem mrtvem ud.

Mornarji so gledali in izražali vsak svoje mnenje.

»To je že prisad,« je rekel prvi.

»Zdaj pa je treba oblivati z morsko vodo,« je rekel drugi.

Prinesli so morske vode in jo zlili na prisad. Ranjenec je prebledel, zaškrtal z zobmi ter se zvil; niti z besedo ni potožil.

Ko je žgalina bila odjenjala, je dejal svojemu bratu:

»Daj mi svoj nož.«

Dal mu ga je.

»Dvignite mi roko, držite jo visoko in vlecite jo!«

Storili so, kakor je velel.

Tedaj je začel rezati. S tankim, kakor britev ostrim rezilom si je počasi in preudarno rezal poslednje kite, tako da je naposled ostala le še štula. Globoko je zavzdihnil in izjavil:

»Moral sem storiti. Sicer bi bilo po meni.«

TEDENSKI KOLEDARČEK

18. decembra, nedelja: Gracijan, Ljubonega
 19. decembra, ponedeljek: Urban, Uglješa
 20. decembra, torek: Evgenij, Boživoj
 21. decembra, sreda: kvatre, Tomaž, Tomislav
 22. decembra, četrtek: Demetrij, Zvezdana
 23. decembra, petek: kvatre, Viktorija, Ozrislav
 24. decembra, sobota: kv., Adan in Eva, Dunja

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 14. decembra si dobij oz. dal za:

ameriški dolar	632—635 lir
avstrijski šiling	23,50—24,25 lir
100 dinarjev	70—70 lir
100 francoskih frankov	163—166 lir
funt šterling	1620—1670 lir
nemško marko	147,50—148,50 lir
pesos	17—19 lir
švicarski frank	147,50—148,50 lir
zlačo	721—725 lir
napoleon	4300—4400 lir

RADIO TRST A

Nedelja, 18. decembra ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 11.30 Vera in naš čas; 12.00 Oddaja za najmlajše; D. Petkovšek: Vitezi okrogle mize; 13.30 Glasba po željah; 15.55 Koncert pianista Gabrijela Devetaka; 17.00 Koncert moškega zbora »Vesna« iz Križa; 20.30 Mascagni: Prijatelj Fritz, opera v 3 dej.

Ponedeljek, 19. decembra ob: 18.30 Z začarane police; 19.15 Radijska univerza; 21.30 Pevski duet in harmonika; 21.50 Moskovski: Spanski ples; 22.00 Iz italijanske književnosti in umetnosti.

Torek, 20. decembra ob: 13.30 Glasba po željah; 19.15 Zdravniški vedež; 20.00 Sport; 20.30 Slovenske pesmi; 21.00 Radijski oder: Ceyer: Zimski večer, igra v 3 dejanjih.

Sreda, 21. decembra ob: 12.55 Jugoslovanski motivi; 18.30 Mamica pripoveduje; 19.15 Radijska univerza; 20.30 Vokalni tercet Metuljček; 21.00 Slike iz naše preteklosti; 21.30 Igra klavirski duo Vrabec-Demšar; 22.00 Iz slovenske književnosti in umetnosti.

Četrtek, 22. decembra ob: 18.00 Beethoven: Koncert za klavir in orkester; 20.30 Slovenski okteti; 21.00 Dramatizirana zgodba; 22.00 Iz italijanskega političnega življenja.

Petek, 23. decembra ob: 13.30 Glasba po željah; 18.30 Z začarane police; 19.15 Radijska univerza; 21.00 Tržaški kulturni razgledi; 21.30 Vokalni kvintet; 22.00 Iz svetovne književnosti in umetnosti; 22.44 Slovenski samospelvi.

Sobota, 24. decembra ob: 12.55 Jugoslovanski motivi; 14.45 Ritmični orkester Swinging Brothers; 16.00 Božične slike iz 19. stoletja; 16.15 Domači odmevi; 19.15 Sestanek s poslušalkami; 20.30 Božični motivi; 24.00 Prenos polnočnice iz cerkve sv. Jakoba.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Vprašanje št. 186: Ali je mogoče popraviti kislino vino?

Odgovor: Če je kisloba odvisna od vezanih kisljin, to je od tistih, ki pridejo v mošt ali vino iz ne dovolj zrelih jagod in iz grozdovine, jo zmanjšamo z dodatkom apnenega karbonata ali podobnih razkisal. Takih vin je letos precej. Če pa je kisloba odvisna od očetne kisline, potem takega vina ne moremo popraviti, ker ne poznamo nobenega sredstva, ki bi odvezlo vino samo očetno kislino. Za hitro uporabo takih vin imamo sicer nekatera razkisala, ki kislino začasno zakrije. Če pa se tako vino ne porabi v kratkem času, postane še bolj kislilo kot prej. Zato moramo paziti, da se v nje ne skisajo: zato drži vino v zdravi in polni posodi in dodaj mu vsaka 2 meseca po eno kocko enososine na hl.

Vprašanje št. 187: Ali tašča lahko proda nevesti neko nepremičnino? Ali je mogoče, da bi zaradi tega ob smrti tašče nastale kakšne sitnosti?

Odgovor: Tašča lahko proda svoji nevesti. Ob smrti tašče pa tudi lahko nastanejo sitnosti, če je v prodaji skrit kakšen dar s'nu prodajalke. V tem primeru bi lahko oporekali vsi dediči, katerim pripada nujni delež. Zato pa je potrebna pri takih prodajah posebna natančnost in pazljivost.

Shromnost in iskrenost odlikujeta pravega umetnika

(Nadaljevanje s 7. strani)

občutek, da jim gre v bistvu samo za to, da bi se pobahali s svojo načitanostjo, s svojim literarnim znanjem in s svojim samozavestnim, naravnost nupuhnjanim slogom. Tak polemikar in kritik je predvsem Herbert Grün, ki velja za enega najbolj duhovitih in sposobnih esejistov in kritikov Kovačičeve generacije. Človek se mora čuditi, s kakšno samozavestjo piše ta človek, ki je še zelo mlad po letih, o največjih in najbolj resnih stvarih, ki jih v resnici niti malo ne pozna. Predrzo se loti vsakega problema, ob katerem misli, da bo lahko nasul javnosti spet nekaj plev, ki jih bo sprejela kot kleno zrnje. Tako se je n. pr. pred časom z neznanško samozavestjo in takole od zgoraj navzdol lotil Kocbeka, o katerega vlogi v slovenski literaturi in slovenskem dogajanju se mu sploh še sanja ne, ker sploh ni sposoben Kocbeka razumeti.

Grün in Kovačič se mi zdita — če že ne ravno predstavnik — pa vsaj značilna tipa te nove generacije. Kot pisatelji iščejo učinkov s pomočjo surrealističnega sloga in z drugimi umetnimi pripomočki, ne da bi imeli v resnici kaj povedati, in kot kritiki ter esejisti prodajajo žaganje. Zaman iščemo v njihovem pisanju kaj globokega ali kaj pretresljivega. V njih ni nič bolečine, samo deklamiranje, samo premlevanje stokrat prežvečenih moti-

vov in idej in pri tem mislijo, da so odkrili Ameriko, če se jim posreči napisati nekaj strani, ki diše po kaki pariški literarni modi, ne da bi se mogle primerjati vsaj od daleč s povprečno pariško kvaliteto. Oni sami in njihovo pisanje je strahotno prazno, votlo in brezpomembno. Delajo se kot pripadniki neke nove generacije, ki je v sporu in v opoziciji s predhodnimi, in zato so tudi nadeli svoji reviji pečat »mladih«. Toda to je samo pečat, samo deklamiranje. V drzne fraze odevajo samo svoj oportunističen in z novim slogom bi radi zakrpkali svojo notranjo praznino. Kaj vendar hočejo, ko vedo, da nimajo povedati nič v resnici novega in takega, da bi koga zanimalo ter mu dalo misliti. Revolucionarji so samo v toliko, v kolikor jim s'ari to puste. In stari jih še negujejo ter me zelo spominjajo na starca, ki drži v naročju opico.

Vsak resničen umetnik je skromen in iskren do samega sebe in do drugih, iskren predvsem v svojem pisanju. Kovačič, Grün in tovariši pa niso niti iskreni ne do sebe in ne do drugih. Njihova nupuhnjena je slabo znamenje in od take generacije pisateljev in kritikov si ne more obetati slovenska kultura nič dobrega. Morda pa je pretirano govoriti o generaciji, morda gre le za skupino razvajenih literarnih otrok, ki so sicer telesno že zdavnaj odrasli, pa jih še nihče ni potegnil za ušesa in jih poučil, da imajo pubertetno dobo že za seboj in da se je treba začeti obnašati tako, kakor se spodobi odraslim ljudem in odraslim literatom.

Kovačič ne šteje več, ker se je sam izločil iz vrst slovenskih književnikov, toda vsaj drugi iz njegove skupine bi se lahko zdaj zavedli, da je že čas, da se zresnijo in da umolknejo, če čutijo praznino v svojih dušah, ali pa da se vsaj toliko ne nupuhujejo. Vsekakor smo že siti takih razvajenih in neodgovornih paglavcev v slovenski književnosti. Čudim se je potrpežljivost tistih, ki bi jih morali potegniti za ušesa, s čimer pa seve ne mislimo organov javne varnosti. e. r.

Izdaja Konzorcij Novega lista
 Odgovorni urednik Drago Legiša
 Tiska zadruga tiskarjev »Graphis« z o. z. v Trstu
 Ulica Sv. Frančiška 20 — Telefon 29-477

Hrojačnica

TRST
 Ul. F. Filzi, 21-I
 st. B
 Telefon 28-748

jamči izbran okus, originalen kraj Vaših oblek in daje čar elegance Vaši osebnosti

Čutil se je olajšanega, globoko je zadihal. Nato pa je začel znova oblivati svoj okrnjeni ud.

Tudi ta noč je bila huda, nikjer niso mogli pristati.

Ko se je zdanilo, je mladi Javel vzela svojo odrezano roko in si jo dolgo časa ogledoval. Začela je že razpadati. Tudi tovariše je zanimala, šla je iz dlani na dlan, otipavali so jo, obračali in jo duhali.

»Najbolje, če jo takoj vržemo v vodo.«

Mlajši Javel pa se je razburil:

»Tega pa ne! To je moje in nikogar drugega. To je bila moja roka.«

Vzel jo je in si jo dal med noge.

»Kljub temu bo dalje gnila,« je dejal starejši brat.

Tedaj je ranjencu prišla misel. Kadar so dolgo na morju, pa si hočejo ohraniti ribe sveže, jih dajo v sodčke s soljo.

Rekel je torej:

»V sol jo bom položil.«

»Ni slabo,« so rekli drugi.

Tedaj so izpraznili enega izmed sodčkov, ki so bili polni rib, in na dno položili roko. Ko so jo potresli s soljo, so ribe, drugo za drugo, zdevali nanjo.

Tedaj je eden izmed mornarjev dejal za šalo:

»Pazi, da je z ribami vred ne prodamo na dražbi.«

Vsi so se zasmejali, razen obeh Javelov.

Veter je še vedno divjal. Naslednje jutro so morali do desetih dopoldne križariti pred boulognskimi pristanom. Ranjenc si je nenehoma oblival svojo rano.

Od časa do časa se je dvignil in se sprehodil od enega konca ladje do drugega. Brat, ki je držal krmilo, ga je spremljal z očmi in majal z glavo.

Nazadnje se jim je posrečilo priti v pristan.

Zdravnik je pregledal rano in izjavil, da je v dobrem stanju. Obvezal jo je in zaukazal počitek. Mlajši Javel pa tako dolgo ni hotel leči, dokler ni dobil svoje roke. Hitel je v pristanišče in našel sodček, ki ga je zaznamoval s križem.

Izpraznil so ga pred njim in mu jo dali. Razsol jo je osvežil in zgrbančil. Zavil jo je v robec, ki si ga je prinesel z doma, ter se vrnil.

Žena in otroci so dolgo motrili ta kos svojega očeta, otipavali so ga in ga čistili soli, ki je ostala na nohtih. Nato so poklicali mizarja, da bi napravil majhno krsto.

Naslednjega dne se je vsa posadka udeležila pogreba odrezane roke. Brata sta drug ob drugem stopala na čelu spreveda, mežnar pa je pod pazduho nosil mrlička.

Mlajši Javel poslej ni več šel na morje. Zaposlili so ga v pristanišču. Kadar koli so pozneje spregovorili o njegovem pripetljaju, je na koncu s tišjim glasom dodal:

»Če bi moj brat takrat pustil odrezati mrežo, bi še danes imel roko. Toda njemu je bilo več do njegove lastnine.« (Konec)